

aspecten

Joost Hengstmengel: 'De economische wetenschap is ontstaan in de schoot van de theologie'

Soφie in beeld

Joost Hengstmengel is sinds juli 2021 hoofdredacteur van Soφie, het filosofische tijdschrift van Stichting voor Christelijke Filosofie dat zesmaal per jaar verschijnt. Hij volgt prof. dr. Jan Hoogland op, die het blad lange tijd als hoofdredacteur diende. In dit interview vertelt hij over zijn onderzoeksinteresse, zijn fascinatie voor de christelijke filosofie en zijn visie op het blad Soφie.

Joost studeerde economie & informatica en filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij promoveerde in 2015 op het proefschrift *Divine Oeconomy. The Role of Providence in Early-Modern Economic Thought before Adam Smith*. Momenteel is hij academisch directeur van het Erasmus Economics & Theology Institute, universitair docent aan de Theologische Universiteit Kampen en gastonderzoeker aan de Erasmus School of Philosophy.

In veel van je onderzoek staat de relatie tussen economie en theologie centraal. Wat maakt de verhouding tussen deze twee vakgebieden zo interessant?

Op het eerste gezicht gaan de theologie en de economische

wetenschap natuurlijk over heel verschillende dingen. Met een variant op de kerkvader Tertullianus heb ik eens gezegd: wat heeft Jeruzalem met een economenstad als Londen of Chicago van doen? Het alledaagse beeld is toch dat theologie over hemelse zaken gaat en economie over het slijk der aarde. Dit beeld wordt nog eens versterkt door het feit dat het Nieuwe Testament uiterst kritisch is op geld en bezit. Sommige kerkvaders deden hier nog eens een schepje bovenop door te beweren dat handelaars God eigenlijk niet welgevallig konden zijn. Christelijke theologie en economie is sindsdien altijd een moeizame combinatie geweest. Des te opvallender is dat de economische wetenschap uiteindelijk is ontstaan in de schoot van de theologie. Veel economen van het eerste uur waren geestelijken. Daar valt een heel verhaal over te vertellen, maar historisch gezien is er dus een interessante wisselwerking geweest tussen beide vakgebieden. De laatste paar decennia zijn er nieuwe toenaderingspogingen tussen economen en theologen. De spannende vraag daarbij is hoe twee wetenschappen, die op het oog mijlenver uit elkaar liggen, toch van elkaar kunnen leren.

Met welk onderzoek ben je momenteel zelf bezig?

Net als bij veel andere wetenschappers lopen er bij mij allerlei onderzoeksprojecten door elkaar heen. Noem het een honger naar kennis. Maar het meest recent ben ik bezig geweest met een onderzoek naar de wortels van de Calvinistische staathuishoudkunde van de vroege twintigste eeuw. Onder

Sopie in beeld (vervolg van pag. 1)

invloed van Abraham Kuyper zie je in de begintijd van de Vrije Universiteit een ideaal van een christelijke politieke economie opkomen. In een artikel in wording laat ik zien dat dit ideaal te herleiden is tot Groen van Prinsterer en het Réveil. Verder ligt er ook nog een onderzoek op stapel naar het economisch denken van de Nadere Reformatie in Nederland. Daarover is nog weinig geschreven en het is interessant om na te gaan of deze gereformeerde predikanten nu echt tot andere inzichten kwamen dan hun rooms-katholieke collega's.

Je bachelorscriptie filosofie ging over het economisch aspect in de wijsbegeerte der wetsidee. Je bent dus al vrij snel geïnteresseerd geraakt in de reformatorische wijsbegeerte. Wat fascineerde je aan de filosofie van Dooyeweerd om deze thematiek in te duiken? En wat zie je als het belang van deze denkstroming? Toch wel de aspectenleer denk ik. Ik studeerde toentertijd economie en werd nog niet gehinderd door enige wetenschapsfilosofische kennis. Dankzij de colleges van Roel Kuiper over reformatorische wijsbegeerte ging er een wereld voor mij open. Dat je de werkelijkheid door de bril van verschillende aspecten kon bekijken en dat die aspecten het studieobject vormden van de verschillende vakwetenschappen was echt een openbaring. Ik ben toen inderdaad 'filosofie van een wetenschapsgebied' als tweede studie gaan volgen en kon mijn bachelorscriptie natuurlijk over geen ander onderwerp schrijven dan over het economisch aspect. Wat mij naast de aspectenleer en het bijbehorende antireductionisme altijd heeft geboeid is Dooyeweerds transcendentale kritiek. Christenwetenschappers moeten zich niet te snel in het hokje van de heterodoxie of pseudowetenschap laten duwen. Natuurlijk, hun inspiratiebron en uitgangspunt is religieus van aard, maar geldt dat niet voor alle wetenschap? Hanteren niet alle wetenschappers bewust of onbewust een religieus *a priori*, zoals Dooyeweerd het noemt? Die kritiek op de vermeende neutraliteit van de filosofie en de vakwetenschappen is denk ik onverminderd relevant.

Ga je nog iets presenteren op de internationale Reformational Philosophy Conference?

Ja, dat is nog zo'n lopend onderzoeksproject. Ik heb mijn oude liefde voor het economisch aspect weer opgepakt en wil het gaan hebben over de verhouding tussen economische wetenschap en theologie. Er is in de academische wereld zoals gezegd een nieuwe belangstelling ontstaan voor de com-

binatie van beide vakgebieden en één van de onderzoeksvelden richt zich op analoge concepten. Er zijn kernbegrippen die in beide wetenschappen centraal staan – denk aan 'schuld', 'hoop' en 'vertrouwen' – en het loont de moeite om die begrippen en hun verschillende betekenissen bij elkaar te brengen. In mijn presentatie ga ik in op de vraag wat er vanuit de reformatorische wijsbegeerte over deze exercitie te zeggen is. Het interessante is dat Dooyeweerd in de jaren vijftig van de vorige eeuw al schreef over de "analogische grondbegrippen der vakwetenschappen". Welke analogieën tussen economie en theologie hij zelf benoemt en wat volgens hem de filosofische betekenis van dit soort analogieën is, hoop ik in december uiteen te zetten.

Je bent sinds medio 2021 hoofdredacteur van Sopie. Kun je iets vertellen over het profiel van dit tijdschrift?

Sopie is hét populair-wetenschappelijke tijdschrift voor christelijke filosofie in Nederland. Ze is de zus van tijdschrift *Philosophia Reformata*, dat zich richt op een academisch publiek. Sopie wil er zijn voor lezers die niet persé filosofie hebben gestudeerd, maar wel een filosofische interesse én christelijke antenne hebben. Ze biedt filosofische beschouwingen over actuele onderwerpen, heeft aandacht voor het thema 'wetenschap en geloof' en gaat bijvoorbeeld ook over vragen op het snijvlak van filosofie en theologie. En dit alles vanuit een christelijk perspectief in de breedste zin van het woord. Het doel is om de lezers intellectueel te prikkelen en uit te dagen om zelf ook kritisch na te denken over filosofie, wetenschap, cultuur en geloof. Die leeservaring kan je dus al voor enkele tientjes per jaar ten deel vallen.

Staan er nog vernieuwingsplannen op stapel?

De nieuwe redactie heeft zich het afgelopen halfjaar vooral ingezet voor de continuering van de bestaande bladformule. Vanuit de gedachte 'onderzoekt alle dingen en behoudt het goede' zullen er het komende jaar wel enkele inhoudelijke vernieuwingen worden doorgevoerd. De bedoeling is om deze gelijktijdig te presenteren met een geheel nieuwe opmaak van het tijdschrift. Ook deze Sopie is namelijk wel eens toe aan een nieuwe jas. De opmaak zal aansluiten bij de nieuwe huisstijl van de Stichting voor Christelijke Filosofie. Maar de trouwe lezers kunnen gerust zijn: het vele goede van de huidige Sopie zal behouden blijven.

Nieuw boek van Bart Cusveller over ethiek in de boekenreeks Verantwoording

Bezinning op het moreel goede doen en laten kan niet volstaan met eenzijdige benaderingen, maar vraagt om een integrale benadering. Volgens Bart Cusveller kunnen we daarvoor terecht bij de neocalvinistische traditie. In zijn boek *Naar behoren* bespreekt hij onder andere voortrekkers als Herman Bavinck, Herman Dooyeweerd en André Troost, de uitwerkingen van Bob Goudzwaard en Egbert Schuurman en gesprekspartners als Richard Mouw en Nicholas Wolterstorff.

Naar behoren. Filosofische ethiek in de neocalvinistische traditie is het 40e deel van de boekenreeks Verantwoording. Het boek kost €27,50 en is te bestellen via info@christelijkefilosofie.nl of uw lokale boekhandel.

Internationale conferentie *Philosophy in the Reformed Tradition*

Op **8-11 december 2021** organiseert Stichting voor Christelijke Filosofie samen met All of Life Redeemed en het Abraham Kuyper Center een (grotendeels) digitale internationale conferentie over:

Philosophy in the Reformed Tradition: Celebrating the Heritage, Facing the Challenges, and Embracing the Future

De (Engelstalige) conferentie is georganiseerd tegen de achtergrond van grote veranderingen in het wereldwijde Christendom. Terwijl kerken en verwante organisaties in het mondiale Zuiden groeien, daalt in het Westen de kerkgang en worden christelijke organisaties geconfronteerd met de gevolgen van secularisatie.

We willen tijdens de conferentie nadenken over de misie van filosofie in de gereformeerde traditie tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen. En hoe kan zij van betekenis zijn voor hedendaagse vraagstukken? Hoe kan zij in gesprek worden gebracht met andere christelijk-filosofische tradities?

Programma

Het programma bestaat uit een aantal lezingen, panel-discussies en deelsessies waarin deelnemers met elkaar het gesprek kunnen aangaan. De hoofdsprekers zijn Craig Bartholomew (Kirby Laing Center for Public Theology),

René van Woudenberg (Vrije Universiteit Amsterdam) en Dolores G. Morris (University of South Florida).

Aanmelden

Iedereen is van harte uitgenodigd om zich aan te melden voor de conferentie. Deelname aan de conferentie is gratis. Informatie over aanmelden is te vinden op de webpagina van de conferentie (zie onder).

Organisatie

Het organiserend comité bestaat uit:

- Christine Boshuizen-van Burken (voorzitter) (Australië)
- Romel Regalado Bagares (Filipijnen)
- Lay Hendra Wijaya (Indonesië)
- Gerrit Glas (Nederland)

Voor vragen over de conferentie kan contact worden opgenomen met het organiserend comité via rpc2021@reformationalphilosophy.org.

Meer informatie over de conferentie is te vinden op www.reformationalphilosophy.org/rpc2021/.

allofiferedeemed

ASSOCIATION FOR
REFORMATIONAL PHILOSOPHY

Aankondiging Herman Dooyeweerd Prijs 2022

Iedere vijf jaar reikt Stichting voor Christelijke Filosofie de Herman Dooyeweerd Prijs uit. De prijs bekroont filosofische publicaties die het meest dienstbaar zijn aan de verdere ontwikkeling en doordenking van de Reformatorische Wijsbegeerte (de Wijsbegeerte der Wetsidee). De prijs is ingesteld door het bestuur van Stichting voor Christelijke Filosofie ter gelegenheid van de 100^e geboortedag van Herman Dooyeweerd (geboren op 7 oktober 1894).

De prijs werd in 1994 uitgereikt aan Tapio Puolimatka (Finland), in 2000 aan Kor Brill en Piet Boonstra (Nederland), in 2005 aan John Kok (Verenigde Staten), in 2011 aan Danie Strauss (Zuid-Afrika) en in 2016 aan Jonathan Chaplin (Verenigd Koninkrijk).

Het bestuur hoopt de prijs in 2022 weer te kunnen uitreiken. Een jury van vier leden zal de publicaties die in aanmerking komen voor de prijs beoordelen. Uiterlijk 1 mei 2022 zal de jury een advies uitbrengen aan het bestuur of, en zo ja, welke auteur de prijs verdient. De prijs bestaat uit een penning en een oorkonde.

We nodigen u van harte uit om titels van publicaties in te dienen die volgens u in aanmerking komen voor de Herman Dooyeweerd Prijs. Het moet gaan om werk dat is gepubliceerd tussen 2017 en 2021. Suggesties kunnen tot uiterlijk 31 december 2021 worden gestuurd naar de secretaris van het bestuur via info@christelijkefilosofie.nl.

Simon Polinder interim-directeur van Stichting voor Christelijke Filosofie

Vanwege oververmoeidheid was Sander Luitwieler, onze directeur, helaas genoodzaakt zijn werk voor een aantal maanden neer te leggen om zich te richten op zijn herstel. We wensen Sander hierbij veel sterkte toe.

Gelukkig hebben we op korte termijn een vervanger kunnen vinden. Simon Polinder zal per 1 december voor de duur van zes maanden de functie van interim-directeur op zich nemen. Hij stelt zich hieronder aan u voor:

“Samen met mijn vrouw Harmke, dochter Emily en zoontje Arthur woon ik sinds 2 jaar in Molenaarsgraaf. Mijn vrouw werkt als klinisch geriater in het Erasmus MC en ik zelf werk aan de CHE als associate lector Christelijke Profesie aan de CHE, mede namens Lelie zorggroep. Mijn eerste colleges Reformatorische Wijsbegeerte volgde ik bij Henk Geertsema in Utrecht, waar ik toen geschiedenis studeerde. Na mijn masteropleiding Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen, ben ik de master *Christian Studies of Science and Society* gaan doen. Sindsdien ben ik altijd bezig gebleven met het christelijk-filosofische gedachtegoed. Ik heb het gebruikt in mijn onderzoek naar christelijke zorg aan de CHE en heb het ook uitgebreid gebruikt in mijn proefschrift over de rol van religie in internationale betrekkingen. Ik heb er veel aan te danken. Niet alleen om geloof en wetenschap met elkaar te verbinden, maar ook om respect te hebben voor de kennis die vanuit de verschillende vakwetenschappen wordt ontwikkeld en die vervolgens in samenhang te zien.

Het bestuur heeft mij gevraagd om te gaan werken aan de uitbouw van het kennisnetwerk, fondsenwerving en vestiging en bestending van leerstoelen. Ik zie ernaar uit hiermee aan te slag te gaan. Voor u, namens u, maar ook graag met u! Dus als u met een idee, een plan, een ambitie loopt of een manier zoekt om uw geld Pro Rege te investeren, neem dan graag contact op.”

AGENDA

Technische Universiteit Delft

> *Cultuurfilosofie: Hedendaagse techniekfilosofie en ingenieursethiek* door prof. dr. Marc de Vries. De colleges worden gegeven vanaf 9 februari tot 23 maart 2022 op woensdagmiddagen van 15:45 uur tot 17:30 uur.

Theologische Universiteit Kampen

> *Cultuurfilosofie* door prof. dr. ir. Jan van der Stoep. De colleges worden gegeven van 7 februari tot 17 maart 2022 op dinsdagen en donderdagen van 13:30 uur tot 15:15 uur.

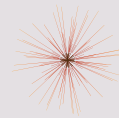
> *Christelijke denkers* door prof. dr. ir. Jan van der Stoep. De colleges worden gegeven van 9 mei tot 10 juni 2022.

Rijksuniversiteit Groningen

> Oratie prof. dr. ir. Jeroen de Ridder op vrijdag 1 april 2022 om 16:15 uur in het Academieggebouw van de Rijksuniversiteit Groningen.

Kijk voor de meest actuele informatie op www.christelijkefilosofie.nl.

COLOFON

STICHTING VOOR
CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Uitgave van Stichting voor Christelijke Filosofie

Bestuur

Dirk van Schepen MA (voorzitter)
Jan van Ginkel RA (penningmeester)
Wout Bisschop MA (secretaris)
Henk Jongbloed MSc
Prof. dr. ir. Aart Nederveen
Drs. Annemiek van Woudenberg-de Groot

Curatorium

Prof. dr. Johan Graafland
Prof. dr. James Kennedy
Prof. dr. Roel Kuiper

Hoogleraren

Prof. dr. Jan Hoogland (Twente)
Prof. dr. ir. Jeroen de Ridder (Groningen)
Prof. dr. ir. Jan van der Stoep (Wageningen en Kampen)
Prof. dr. Marc de Vries (Delft)

Bureaumedewerkers

Dr. Simon Polinder (interim-directeur per 1 december 2021)
Dr. Sander Luitwieler (directeur, tijdelijk afwezig)
Marieke Haan (bureaumanager)
Dr. Teunis Brand (redacteur en communicatiemedewerker)

Contributie en abonnementsprijzen:

- Contributie Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte: € 70,- per jaar
- Abonnement Sophie: € 41,50 per jaar (6 nummers); zie www.sophieonline.nl
- Abonnement Philosophia Reformata: zie www.philosophia-reformata.org

Contact

Adres Bergstraat 33, 3811 NG, Amersfoort
T 033 - 43 28 288
E info@christelijkefilosofie.nl
W www.christelijkefilosofie.nl
Facebook cfilosofie
Twitter @Cfilosofie
IBAN NL33 INGB 0001 2095 98

Ontwerp

Aperta, Hilversum

DTP & Druk

Buijten & Schipperheijn, Amsterdam